

การสร้างจิตสำนึกทางคุณธรรมจริยธรรมในองค์กร

ผศ.ดร.สมเดช นามเกต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บทนำ

สถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยเราในปัจจุบันนี้ดูน่าเป็นห่วงอย่างยิ่งจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ผลักดันให้สังคมไทยมุ่งความสำเร็จทางวัตถุ คนในสังคมแสวงหาความสำเร็จในชีวิตทางด้านเศรษฐกิจบ้างก็แสวงหาอำนาจบ้าง ก็แสวงหาผลประโยชน์จนหลายคนมองเห็นตรงกันว่าปัจจุบันสังคมไทยเริ่มอ่อนแอลงเรื่อยๆ และกำลังเผชิญกับภาวะวิกฤติหลายด้านทั้งด้านการเมือง การศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่พึงวิตกกังวลโดยเฉพาะปัญหาความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนในประเทศทั้งในระดับนักการเมืองข้าราชการหรือคนในแวดวงอาชีพอื่นๆ ภาพที่เห็นชัดเจนและเป็นข่าวอยู่ทุกวันนี้ก็คือการทุจริตคอร์รัปชั่น การก่ออาชญากรรม การเสพและค้ายาเสพติดและยังแพร่ระบาดไปยังกลุ่มเยาวชนนักเรียนนักศึกษาตั้งแต่ระดับประถมจนถึงอุดมศึกษา พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อาทิการแต่งกายผิดระเบียบแต่งกายล่อแหลมซึ่งเป็นมูลเหตุก่อให้เกิดอาชญากรรมทางเพศ การที่นักเรียน นักศึกษาชายบริการทางเพศเพียงเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาการทะเลาะวิวาทของนักศึกษาทั้งภายในสถาบันเดียวกันและต่างสถาบัน เหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มของเยาวชนดังกล่าวทุกคนต่างลงความเห็นตรงกันว่าเยาวชนไทยของเราขาดการปลูกฝังในด้านคุณธรรมจริยธรรมอาจจะมีอยู่บ้างแต่เป็นแบบฉาบฉวยไม่เกิดผลที่ถาวร ในขณะที่สังคมไทยต้องการเห็นภาพการพัฒนาเยาวชนไทยไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจมีสติปัญญา มีความรู้และคุณธรรมจริยธรรมรวมทั้งไม่ลืมนวัตกรรมของชาติ ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทุกครั้งที่กล่าวถึงปัญหาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยหลายคนมักจะมองไปที่กระบวนการจัดการศึกษาและตอกย้ำเสมอว่าเป็นความล้มเหลวของระบบการศึกษาแต่หากทุกฝ่ายเปิดใจยอมรับว่าปัญหาเรื่องคุณธรรมจริยธรรมนั้นเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติการแก้ไขปัญหานั้นจะต้องเริ่มต้นจากครอบครัวสถานศึกษาและที่สำคัญที่สุดคือผู้ใหญ่ทุกคนในสังคมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน เนื่องจากการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ประสบผลสำเร็จสูงสุดนั้นต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง ถ้าพิจารณาพื้นฐานปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไทยส่วนหนึ่งนั้นเริ่มจาก “ปัญหาด้านครอบครัว” ซึ่งเกิดจากการที่ครอบครัว

แตกแยกพ่อแม่ไม่ได้อยู่ด้วยกันพ่อแม่ไม่มีเวลาให้บุตรหลานการใช้ความรุนแรงในครอบครัวและอื่นๆ อีกมากมายซึ่งประเด็นปัญหาของสังคมที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนไทยลำดับต้นๆ เช่น ขาดความอบอุ่นจากครอบครัวซึ่งจะนำไปสู่การมีความรักการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรรวมถึงภัยจากสื่อเทคโนโลยีโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตและการเข้าถึงอบายมุขทั้งหลายบุหรี่ยาเสพติดได้ง่ายและที่สำคัญคือ “การขาดแบบอย่างที่ดี” นั้นเองสังคมอยากเห็นภาพเด็กและเยาวชนเป็นเช่นไรทุกคนในสังคมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครองครูผู้สอนผู้บริหารนักการเมืองผู้นำสังคมผู้นำประเทศต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพราะการเป็นแบบอย่างที่ดีนั้นถือเป็นวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีที่สุด

ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นกลไกของสังคมที่ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานของความประพฤติ เป็นสิ่งที่กำหนดว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติและจะต้องปลูกฝังให้กับคนในสังคมเพราะถ้าคนในสังคมเป็นคนดีแล้วสังคมก็จะมีความสุข แต่ถ้าคนในสังคมไม่ดีก็จะมีความวุ่นวายเดือดร้อนมีการเอารัดเอาเปรียบแก่งแย่งแม้จะมีกฎหมายบังคับไว้คนก็พยายามที่จะหลีกเลี่ยง ในปัจจุบันปัญหาจากความบกพร่องทางจริยธรรมเกิดขึ้นทั่วโลกสังคมมีแต่ความสับสนวุ่นวายคดโกงเอารัดเอาเปรียบกันอยู่ตลอดเวลา การศึกษาค้นคว้าในเรื่องของจริยธรรมมีมานานจนในปัจจุบันเกิดความกระจำจืดในเรื่องของจริยธรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตามจริยธรรมก็ยังเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนเข้าใจได้ยากและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันองค์ประกอบและตัวแปรอีกเป็นจำนวนมากในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้นเท่านั้น

การสร้างจิตสำนึกทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมและการที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ ได้ระบุว่าคนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยมทางจริยธรรมและพฤติกรรมเชื่อมโยงถึงการดำเนินชีวิตความประพฤติความคิดทัศนคติและคุณธรรมของคนในสังคมสถาบันทางสังคมอาทิสถาบันครอบครัวสถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษามีบทบาทน้อยลงในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาศักยภาพของคนไทยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ดังนั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยตามแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) จึงมุ่งพัฒนาคนและสังคมไทยโดยเฉพาะหนึ่งในเรื่องหลักคือการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและความรู้^๑

แนวคิดและทฤษฎี

คุณธรรม (Virtue) และจริยธรรม (Morality หรือ Ethic) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นได้อธิบายความหมายของคำ “คุณธรรม” ว่าสภาพคุณงามความดีและ “จริยธรรม”

^๑ จูรีพร กาญจนการุณ, คุณธรรมจริยธรรมและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, วารสารวิชาการวิทยาลัยแสงธรรม ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๓๓.

ว่าธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรมกฎศีลธรรมและคุณธรรมหมายถึง “ธรรมที่เป็นคุณความดี สภาที่เกื้อกูล”^๒

คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นของคู่กันและมักใช้ประกอบกันคุณธรรมเป็นปัจจัยให้เกิดจริยธรรม จริยธรรมเป็นผลของการมีคุณธรรมคุณธรรมจึงเป็นนามธรรมเป็นเรื่องของกุศลธรรมที่ควรปลูกฝัง ในจิตใจส่วนจริยธรรมซึ่งเป็นรูปธรรมเป็นเรื่องของความประพฤติหรือพฤติกรรมที่พึงงามที่ควรเสริมสร้าง ให้เกิดขึ้นอย่างไรก็ตามปัจจุบันมีองค์ความรู้ด้านทฤษฎีทางจริยธรรมจำนวนมากที่เป็นต้นแบบของการ พัฒนาเชิงจริยธรรม เช่น ทฤษฎีของเพียเจท์โคลเบอร์กพรอยด์หรือทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมต่างๆ ในที่นี้จะนำเสนอเนื้อหาองค์ประกอบและระดับของจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก^๓ ซึ่งถือเป็น นักจิตวิทยาเชิงจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรมนั้นมีนักปรัชญานักการศึกษานักจิตวิทยาตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

คำว่า “คุณธรรม” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เจริญ ไวรวัจนกุล อธิบายว่าคุณธรรมคือมโนธรรมอันเป็นสำนึกแห่งความดีที่เกิดจากการไตร่ตรอง ด้วยเหตุผลจนสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดงามแล้วมุ่งมั่นอยู่กับสิ่งดีงามจนเคยชินเป็นคนที่มี คุณธรรมเป็นกิจนิสัยและลักษณะนิสัย^๔

สงวนสุทธิ เลิศอรุณ กล่าวว่าคุณธรรมหมายถึงคุณงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความ สำนึกในจิตใจโดยมีเป้าหมายว่าเป็นการกระทำความดีหรือพฤติกรรมที่ดีซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่นความเสียสละความมีน้ำใจงาม ความเกรงใจ ความยุติธรรม ความรักได้กรักเพื่อนมนุษย์และความ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น^๕

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๔.

^๓ Kohlberg, L, “Moral Stage andMoralization The CognitiveDevelopment Approach in Lihona”, Moral Development and Behavior :Theory Research and Social Issues, (New York: Rinehart and Winston,1976).

^๔ เจริญ ไวรวัจนกุล, ความเป็นครู, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๓๑), หน้า ๔๕.

^๕ สงวน สิทธิเลิศอรุณ, ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู, พิมพ์ครั้งที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๖), หน้า ๖๕.

สรุปได้ว่าคุณธรรมหมายถึงความสำนึกในจิตใจของบุคคลในทางที่ตรงอันเกิดจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผล ส่งผลต่อความคิดที่นำไปสู่การกระทำและความประพฤติในทางที่ดี เช่น ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ความรับผิดชอบ เป็นต้น

ส่วนคำว่า “จริยธรรม” นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายประเด็นด้วยกันดังนี้

วิลาสลักษณ์ ชวัลลี ให้ความหมายคุณธรรมจริยธรรมไปด้วยกันว่าเป็นสิ่งที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีและการตัดสินใจเลือกกระทำหรือแก้ปัญหาที่แสดงถึงการมีจริยธรรมที่สูงกว่าเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็น^๖

ณรงค์ โชควัฒนา ว่าจริยธรรมหมายถึงการที่บุคคลมีความเห็นอกเห็นใจ มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ตกทุกข์ได้ยาก เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีระเบียบวินัยซื่อสัตย์มีความรับผิดชอบ^๗

บุญมี แท่นแก้ว ให้ความหมายจริยธรรมหมายถึงหลักแห่งความประพฤติที่เห็นว่าดีงามและถูกต้อง^๘

ปราชญ์ กล้าผจญ ให้ความหมายจริยธรรมหมายถึงความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเองผู้อื่น และสังคมเพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกของสังคม^๙

พรนพ พุกกะพันธ์ กล่าวว่าจริยธรรมหมายถึงสิ่งที่ควรประพฤติและปฏิบัติเหมาะสมในสิ่งที่ถูกต้องซึ่งสังคมยอมรับเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขร่มเย็น^{๑๐}

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ให้ความหมายจริยธรรมหมายถึงความถูกต้องที่ดีงามสังคมทุกสังคม จะกำหนดกฎเกณฑ์กติกาบรรทัดฐานของตนเองว่าอะไรคือสิ่งที่ดีงาม อะไรคือความถูกต้อง^{๑๑}

^๖ วิลาสลักษณ์ ชวัลลี, จริยธรรมในเด็กและเยาวชน,วารสารพฤติกรรมศาสตร์, ๑๕, ๒๕๕๒, หน้า ๑๖-๒๗.

^๗ ณรงค์ โชควัฒนา, เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร, อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

^๘ บุญมี แท่นแก้ว, จริยศาสตร์ทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า๑๖๘.

^๙ ปราชญ์ กล้าผจญ, คุณธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพ, (กรุงเทพมหานคร: เยลโล่การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑๔.

^{๑๐} พรนพ พุกกะพันธ์, ภาวะผู้นำและการจูงใจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จามจรีโปรดักท์,๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

^{๑๑} สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ตัวบ่งชี้การปฏิบัติงานที่เหมาะสมสำหรับการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานโครงการและแผนงาน, ข่าวสารวิจัยการศึกษา, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๖, ๒๕๓๙. หน้า ๒.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายจริยธรรมหมายถึงธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรมกฏศีลธรรม^{๑๒}

บราวน์ (Brown. ๑๙๖๘) ให้ความหมายของจริยธรรมว่าเป็นกฎระเบียบต่างๆ ที่บุคคลใช้ในการแยกแยะการกระทำที่ถูกต้องออกจากการกระทำที่ผิด

โคลเบิร์ก (Kohlberg. ๑๙๗๖) กล่าวว่าจริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรมถือเอาการกระจายสิทธิหน้าที่อย่างเท่าเทียมโดยมิได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับทั่วไปแต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติตั้งนั้นพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน^{๑๓}

กล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ ดังนี้ คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีภายในบุคคล เป็นความจริงแท้หรือสัจธรรมที่ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนในกรอบที่ตั้งงาม มีจิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขมีความรักเมตตา ปราศจากอคติไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ส่วนคำว่าจริยธรรมหมายถึงข้อปฏิบัติหรือหลักความประพฤติที่ตั้งงามและเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวมอันส่งผลให้ชีวิตมีระเบียบแบบแผน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

นักทฤษฎีจริยธรรมได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางจริยธรรมไว้หลากหลายแนวคิดโดยแต่ละแนวคิดมีความเชื่อพื้นฐานที่แตกต่างกันซึ่งในที่นี้จะนำเสนอแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมที่สำคัญ ๖ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแนวความคิดทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดกลุ่มแนวคิด จิตพิสัย กลุ่มแนวความคิดกิจกรรมนิยม กลุ่มแนวคิดจิตพฤติกรรมศาสตร์ กลุ่มแนวคิดสังคมวิทยาและกลุ่มแนวคิดทางศาสนา พร้อมทั้งวิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่อาศัยพื้นฐานความคิดของทฤษฎีนั้นดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๑๔}

๑. กลุ่มแนวความคิดทฤษฎีพัฒนาการทางความคิด

นักทฤษฎีกลุ่มพัฒนาการทางความคิดมีความเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมมีความเป็นสากลมีโครงสร้างของความคิดเป็นพื้นฐานและประกอบด้วยเหตุผลเชิงจริยธรรมนอกจากนี้ยังเชื่อว่าจริยธรรมของบุคคลเกิดจากแรงจูงใจเบื้องต้นคือการได้รับการยอมรับการรู้ว่าตนเองมีความสามารถการเคารพ

^{๑๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙๑.

^{๑๓} ศิณาภรณ์ หู่เต็ม, พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยราชพฤกษ์, วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

^{๑๔} ศิณาภรณ์ หู่เต็ม, พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี, หน้า ๑๕.

และรู้จักตนเองอย่างแท้จริงส่วนบรรทัดฐานเบื้องต้นทางจริยธรรมของบุคคลนั้นทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่าเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นทฤษฎีที่สำคัญในกลุ่มนี้มี ๒ ทฤษฎีคือทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กที่จะเสนอสาระสำคัญของแต่ละทฤษฎีต่อไปนี้

๑.๑ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ (Piaget) เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นและขั้นขึ้นอยู่กับวัยตลอดจนความฉลาดของบุคคลในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆของสังคมตามพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นโดยขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์แบ่งเป็น ๒ ขั้นใหญ่ ๆ ดังนี้

๑) ขั้นยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้ที่มีอำนาจเหนือตน (Heteronomous) เริ่มตั้งแต่เกิดจนถึง ๘ ปี ในขั้นนี้บุคคลยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้ที่มีอำนาจเหนือตนเช่นบิดามารดาครูและบุคคลอื่นที่มีอำนาจมากกว่าและเชื่อว่ากฎระเบียบเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น ระยะเวลาบิดามารดาและผู้ใหญ่จึงมีอิทธิพลต่อเด็กอย่างชัดเจน

๒) ขั้นการยอมรับของกฎเกณฑ์ (Autonomous) อายุตั้งแต่ ๘ ปีขึ้นไปในขั้นนี้บุคคลจะมองสิ่งต่าง ๆ อย่างมีความสัมพันธ์กันมากขึ้นและเชื่อว่ากฎระเบียบต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดสมบูรณ์แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ถ้าทุกคนยอมรับการเปลี่ยนแปลง นั้นในขั้นนี้เป็นระยะที่บุคคลเริ่มพัฒนาจริยธรรมขึ้นสู่ความคิดที่เป็นของตนเองใช้เหตุผลโดยคำนึงถึงความยุติธรรมและพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

เพียเจต์ เชื่อว่าการที่บุคคลจะพัฒนาจากขั้นยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้ที่มีอำนาจเหนือตนมายังขั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์นี้เกิดจากการที่บุคคลได้สัมผัสกับสภาวะรอบตัวที่กว้างขวางขึ้นไปอีกระดับหนึ่งการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนในกลุ่มคนในสังคมประกอบกับพัฒนาการทางสติปัญญาและประสบการณ์ของตนเองวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ จนในที่สุดบุคคลก็จะได้ข้อสรุปต่าง ๆ ที่เป็นหลักการในใจของตนเอง^{๑๕}

๑.๒ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg) เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละบุคคลจะผ่านไปตามขั้นพัฒนาการ (Sequential stage) โดยมีพื้นฐานมาจากการให้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์และเชื่อว่าการรับรู้ทางสังคมและบทบาททางสังคมของแต่ละบุคคลนั้นจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้นสำหรับการตัดสินใจคุณธรรมตามขั้นต่างๆ นั้น โคลเบอร์กเห็นว่าเป็นผลมาจาก

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

ประสบการณ์ในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นซึ่งโคลเบอร์กเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นจะนำไปสู่การเรียนรู้ส่วนบุคคลมากกว่าจะเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่สังคมวางไว้ นอกจากนี้โคลเบอร์กยังเห็นว่าบุคคลที่มีจริยธรรมขั้นสูงหรือสามารถใช้เหตุผลทางจริยธรรมขั้นสูงได้นั้น จะต้องสามารถใช้เหตุผลเชิงตรรกะและความสามารถในการรับรู้ทางสังคมในระดับสูงก่อนโดยลำดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์กนั้นแบ่งออกเป็น ๓ ระดับและแต่ละระดับสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ชั้น^{๑๖} ได้แก่

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre Conventional level) ช่วงอายุ ๒-๑๐ ปี หมายถึงระดับที่การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น พัฒนาการของเด็กวัยนี้มี ๒ ชั้นคือ

ขั้นที่ ๑ (อายุ ๒-๗ ปี) ใช้หลักการหลบหลีกการลงโทษคือการมุ่งที่จะหลบหลีกมิให้ตนเองถูกลงโทษทางกายเพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับและจะยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือตน

ขั้นที่ ๒ (อายุ ๗-๑๐ ปี) ใช้หลักการแสวงหารางวัลคือการเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเองเท่านั้น

ระดับที่ ๒ ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional level) ช่วงอายุ ๑๐-๑๖ ปี หมายถึงการกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยๆ ของตนหรือทำตามกฎหมายและศาสนา บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับนี้ยังต้องมีการควบคุมจากภายนอกแต่ก็มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเราและสามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้ สามารถแบ่งเป็น ๒ ชั้นต่อเนื่องจาก ๒ ชั้นแรก คือ

ขั้นที่ ๓ (อายุ ๑๐-๑๓ ปี) ใช้หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบยังไม่เป็นตัวของตัวเองชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อนๆ

ขั้นที่ ๔ (อายุ ๑๓-๑๖ ปี) ใช้หลักการทำตามหน้าที่ของสังคมมีความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมของตนจึงถือว่าตนมีหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับที่ ๓ ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional level) ช่วงอายุ ๑๖ ปีขึ้นไป หมายถึงการตัดสินใจขัดแย้งด้วยการนำมาไตร่ตรองซึ่งใจตนเองและตัดสินใจไปตามแต่จะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากันแบ่งออกได้เป็น ๒ ชั้นต่อเนื่องจาก ๔ ชั้นแรกตามลำดับดังนี้คือ

^{๑๖} ดวงเดือน พันธุนาวิณ, พฤติกรรมศาสตร์เล่ม ๒ จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๒๙-๓๐.

ขั้นที่ ๕ ใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาเห็นความสำคัญของคนส่วนใหญ่ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของบุคคลอื่นสามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ ๖ ใช้หลักการยึดหลักอุดมคติสากลซึ่งเป็นขั้นพัฒนาการที่สูงที่สุดแสดงทั้งการมีความรู้สากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตนและการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายในบั้นปลายอันเป็นอุดมคติยิ่งใหญ่

ตามทฤษฎีกลุ่มพัฒนาการทางความคิดเชื่อว่าบุคคลแต่ละคนจะมีหรือไม่มีการพัฒนาหรือมีการพัฒนาช้าเร็วต่างกันโดยระดับจริยธรรมของบุคคลสามารถวัดได้จากเหตุผลเชิงจริยธรรมบุคคลนั้นและสามารถที่จะส่งเสริมให้บุคคลมีการพัฒนาระดับจริยธรรมให้สูงกว่าเดิมได้โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้จากการตัดสินใจทางจริยธรรมร่วมกับผู้อื่นการได้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกับผู้อื่นจะทำให้บุคคลที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำเรียนรู้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงขึ้น

สำหรับการพัฒนาจริยธรรมตามกลุ่มทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดสามารถทำได้หลายวิธีดังสรุปได้ต่อไปนี้^{๑๗}

๑. การให้ความรู้ขั้นสูงเป็นการจัดประสบการณ์ให้บุคคลได้รับเหตุผลใหม่และเหนือกว่าที่เคยเป็นอยู่ (ขั้นสูงกว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้นๆ ๑ ขั้น)

๒. การมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมเป็นการจัดประสบการณ์ให้บุคคลได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสภาพแวดล้อม

๓. การให้แสดงบทบาทสมมติเป็นการจัดให้บุคคลได้รับโอกาสสวมบทบาทอื่นนอกเหนือจากที่ตนเป็นอยู่และบทบาทนั้นควรเกี่ยวข้องกับจริยธรรมการรับเอาความคิดและความรู้สึกของคนอื่นจะก่อให้เกิดความคิดความเข้าใจแตกต่างไปจากเดิมและไม่ยึดติดอยู่แต่ตนเอง

๔. การฝึกเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งเชิงจริยธรรมกล่าวคือการฝึกเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งเชิงจริยธรรมจะช่วยฝึกให้บุคคลได้คิดวิเคราะห์หรืออภิปรายโต้แย้งกันและตัดสินใจโดยพิจารณาความเห็นรวมทั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมด้วยโดยปัญหาที่นำมาใช้ในการอภิปรายนั้นควรเป็นปัญหาที่สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่ตรงกับระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่เป็นอยู่และระดับที่สูงกว่าของบุคคลนั้นๆ

๕. การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นกล่าวคือการที่บุคคลมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งเชิงจริยธรรมร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างเปิดเผยจะช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลให้สูงขึ้นได้

^{๑๗} ทิศนา แคมมณี, การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : เสริมสิน พรี่เพรส, ๒๕๔๖), หน้า ๖-๗.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าตามความเชื่อของกลุ่มทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดนั้นเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละบุคคลแตกต่างกันขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาและวัยของบุคคลนั้นๆและเห็นว่าการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลควรจะพิจารณารูปแบบการพัฒนาที่แตกต่างกันตามความสามารถทางการคิดและวัยของบุคคล

๒. กลุ่มแนวคิดจิตพิสัย

นักคิดกลุ่มจิตพิสัยมุ่งอธิบายพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลโดยมองว่ามีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับระดับคุณภาพของการเรียนรู้ทางด้านจิตใจ (Affective Domain) ซึ่งแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญในกลุ่มนี้คือทฤษฎีจำแนกระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจ จุดเน้นสำคัญของทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเรียนรู้ด้านจิตใจจะครอบคลุมความสนใจเจตคติค่านิยมลักษณะนิสัยของบุคคลและเชื่อว่าการเกิดเจตคติและการพัฒนาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลมีขั้นตอนสำคัญดังนี้

๑. ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving)
๒. ขั้นการตอบสนอง (Responding)
๓. ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing)
๔. ขั้นจัดระบบ (Organizing)
๕. ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization)

จากแนวคิดจิตพิสัยจะเห็นได้ว่าในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลนั้นสิ่งสำคัญที่จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลก็คือการเรียนรู้ด้านจิตใจของบุคคลนั้น โดยแนวทางในการพัฒนาจะมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไปเริ่มจากการให้บุคคลมีโอกาสรับรู้และสนใจในเรื่องที่จะปลูกฝังมีโอกาสในการตอบสนองต่อสิ่งที่สนใจเห็นคุณค่าของสิ่งที่ปฏิบัติและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอและท้ายที่สุดก็คือการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย

๓. กลุ่มแนวคิดพฤติกรรมนิยม

นักคิดกลุ่มพฤติกรรมนิยมเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและจะแปรเปลี่ยนไปตามผลที่ได้รับจากการกระทำที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมนั้นซึ่งผลจากการกระทำนั้นมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่ ผลประเภทเสริมแรงซึ่งทำให้พฤติกรรมนั้นมีอัตราเพิ่มขึ้นและผลประเภทถูกลงโทษซึ่งทำให้พฤติกรรมนั้นมีอัตราลดลงหรือหมดไป

สำหรับวิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวคิดพฤติกรรมนิยมนั้นพบว่าสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลได้ด้วยกระบวนการปรับพฤติกรรมด้วยความพึงปรารถนาตามขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

๑. บ่งชี้หรือกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายให้ชัดเจนและมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้

๒. ใช้แรงเสริมที่เหมาะสมและถูกหลักการโดยตัวเสริมแรงที่นำมาใช้อาจเป็นตัวเสริมแรงทางสังคมเช่นการให้คำชมเชยยกย่องให้ความสนใจให้เกียรติเป็นต้นหรืออาจเป็นตัวเสริมแรงที่เป็นรางวัลสิ่งของที่สามารถนำมาแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่ผู้ปรับพฤติกรรมต้องการหรืออาจจะให้แรงเสริมโดยการให้ทำกิจกรรมอื่นที่ชอบทั้งนี้การเสริมแรงที่ใช้ต้องเหมาะสมกับอายุของผู้รับการปรับพฤติกรรม

๓. ติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับการปรับพฤติกรรมเมื่อมีพฤติกรรมที่ต้องการเกิดขึ้นควรให้แรงเสริมทันทีในช่วงแรก ๆ ของการปรับพฤติกรรม แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งแล้วการให้แรงเสริมควรจะเป็นแบบครั้งคราวเพื่อให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่อย่างถาวร จากแนวคิดพฤติกรรมนิยมจะเห็นได้ว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลนั้นต้องกำหนดพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมที่จะพัฒนาให้ชัดเจนสามารถวัดและสังเกตได้โดยวิธีการสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลตามแนวคิดนี้คือการปรับพฤติกรรมที่อาศัยตัวเสริมแรงหรือตัวลงโทษเป็นเครื่องมือที่สำคัญ

๔. กลุ่มแนวคิดจิตพฤติกรรมศาสตร์

แนวคิดจิตพฤติกรรมศาสตร์เป็นแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายสาเหตุพฤติกรรมของบุคคลโดยใช้รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) และทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรมมาเป็นกรอบในการกำหนดสาเหตุต่างๆ ของพฤติกรรม^{๑๘} ซึ่งตามรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมเชื่อว่าสาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลมีอย่างน้อย ๔ สายหลักดังนี้

๑. สาเหตุฝ่ายสถานการณ์ซึ่งได้แก่สิ่งต่างๆที่รอบตัวบุคคลเช่นปทัสถานทางสังคมการสนับสนุนจากบุคคลรอบตัวเป็นต้น

๒. สาเหตุฝ่ายจิตลักษณะเดิมซึ่งเป็นจิตลักษณะหรือบุคลิกภาพที่ติดตัวมาหรืออาจเกิดจากการถ่ายทอดทางสังคมเช่นสุขภาพจิต ประสบการณ์ทางสังคม สติปัญญาค่านิยมเป็นต้น

๓. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุฝ่ายสถานการณ์กับฝ่ายจิตลักษณะเดิมซึ่งเรียกว่าปฏิสัมพันธ์แบบกลไก (Mechanical Interaction)

๔. สาเหตุฝ่ายจิตลักษณะตามสถานการณ์หรือที่เรียกว่าปฏิสัมพันธ์ภายในตนเช่นเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือความเครียดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นต้น

ส่วนทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรมได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งโดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและ

^{๑๘} ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, พฤติกรรมศาสตร์เล่ม ๒ จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๑๐๕-๑๐๘.

ผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ ๖-๖๐ ปีว่าพฤติกรรมเหล่านั้นมีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้างและได้นำมาประยุกต์เป็น ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้นโดยแบ่งต้นไม้อจริยธรรมออกเป็น ๓ ส่วน^{๑๙} ดังนี้

๑. ส่วนที่หนึ่งได้แก่ดอกและผลไม้บนต้นที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่วและพฤติกรรม การทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อเพื่อ ต่อการพัฒนาประเทศ

๒. ส่วนที่สองได้แก่ส่วนลำต้นของต้นไม้แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้านคือ

๑) เหตุผลเชิงจริยธรรม	๒) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
๓) ความเชื่ออำนาจในตน	๔) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
๕) ทศนคติคุณธรรมและค่านิยม	

๓. ส่วนที่สามได้แก่รากของต้นไม้ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๓ ด้านคือ

๑) สติปัญญา	๒) ประสบการณ์ทางสังคม
๓) สุขภาพจิต	

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้ ก็ได้กล่าวคือบุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้านในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุจึงจะเป็น ผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้โดยที่จิตลักษณะทั้ง ๕ นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อม ทางบ้านทางโรงเรียนและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิต ลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้โดยวิธีการอื่นๆ ด้วย ฉะนั้น จิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ จึงเป็น สาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเองนอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ ที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น

๕. กลุ่มแนวคิดสังคมวิทยา

แนวคิดสังคมวิทยาเป็นแนวคิดที่เน้นการศึกษากระบวนการปฏิสังสรรค์และแบบแผนความ สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในกลุ่มองค์กรและสังคมซึ่งตามแนวคิดนี้มองว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของบุคคลนั้นเกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๕.

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นเพื่อการปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานจารีตประเพณีขนบธรรมเนียมและการประเพณีปฏิบัติต่างๆ จากการเรียนรู้นี้ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมบุคลิกภาพค่านิยมเจตคติแรงจูงใจที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมของตนรวมทั้งได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมให้กับบุคคลได้แก่ พ่อแม่ ครู เพื่อน พระและสื่อมวลชนสำหรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวคิดสังคมวิทยา สามารถทำได้หลายวิธีดังสรุปได้ต่อไปนี้^{๒๐}

๑. การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ถือเป็นการบอกกล่าวอย่างชัดเจนถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำ ซึ่งวิธีนี้ถือว่าเป็นวิธีที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาโครงสร้างทางบุคลิกภาพและการพัฒนาทางด้านต่างๆ ของบุคคล

๒. เป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ถือเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบไม่รู้ตัว กล่าวคือบุคคลจะเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่และซึมซับเข้าไปในจิตใจ จนหล่อหลอมมาเป็นบุคลิกภาพของบุคคล

๓. การอบรมสั่งสอนจากครู ถือเป็นการชี้แนะแนวทางหรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนดำเนินเข้าสู่ปัญหา ครูถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่รับช่วงต่อจากพ่อแม่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการหล่อหลอมขัดเกลาลักษณะนิสัยของนักเรียนและมีบทบาทในการเป็นตัวแบบให้แก่เด็กเรียนในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ

๔. การอบรมสั่งสอนจากพระ ถือเป็นการช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยอาศัยหลักคำสอนและการจัดกิจกรรมทางศาสนา

๕. การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน ถือเป็นการพัฒนาและสร้างอัตมโนภาพแห่งตนที่แตกต่างจากพ่อแม่และครูเป็นการเปิดโอกาสที่สำคัญในการฝึกหัดทักษะในการสวมบทบาทของบุคคลและให้บุคคลได้เรียนรู้บทบาทและค่านิยมทางสังคมที่ผู้ใหญ่ไม่ต้องการสอน

๖. การเรียนรู้จากสื่อมวลชน ถือเป็นการให้ตัวแบบที่สำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถรับรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและสิ่งที่เป็นที่จำเป็นที่จะต้องพัฒนาเพื่อให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าแนวคิดสังคมวิทยาเชื่อว่ากระบวนการทางสังคมเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้บุคคลได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมได้แก่ พ่อแม่ ครู เพื่อน พระและสื่อมวลชนซึ่งในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลตามแนวคิดนี้จึงเชื่อว่าเกิดมาจากการที่บุคคลได้รับการขัดเกลาทางสังคมผ่านตัวแทนทางสังคมที่สำคัญ

^{๒๐} งามตา วานิชานนท์, ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐, สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖, หน้า ๑๒๒.

๖. กลุ่มแนวคิดทางศาสนา

ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันสามารถแก้ไขหรือบรรเทาลงได้ด้วยศาสนาเนื่องจากต้นเหตุของปัญหาต่างๆ ในสังคมนั้นมาจากการกระทำของมนุษย์ การแก้ปัญหาจึงต้องแก้ไขที่ตัวมนุษย์เองศาสนาทุกศาสนาที่ชาวไทยนับถือล้วนมีแนวคำสอนที่ส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคลด้านจิตสำนึกและเจตคติและส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคลด้านจิตสำนึกและเจตคติและส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคลในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น เมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ก็สามารถช่วยตนเองได้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสงบสุขและสามารถนำตนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ในที่สุด ในปัจจุบันศาสนาจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคคลในด้านต่าง ๆ ดังนี้^{๒๑}

๑. การพัฒนาบุคคลด้านจิตสำนึกและเจตคติหลักคำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญและเป็นหลักในการกล่อมเกลายบุคคลให้มีความสำนึกและเจตคติที่ถูกต้องดีงาม ศาสนาเป็นเครื่องต่อต้านและกำจัดสัญชาตญาณฝ่ายต่ำของมนุษย์ทำให้มนุษย์ลดทอนกิเลสตัณหาความเห็นแก่ตัวและการประทุษร้ายผู้อื่น ศาสนายังส่งเสริมคุณธรรมของมนุษย์ในทางสร้างสรรค์ให้มนุษย์มีความรักความเมตตา ความเสียสละและความสงบสุขเยือกเย็นตลอดจนพร้อมที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒. การพัฒนาบุคคลในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในพุทธศาสนามีหลักธรรมหลายข้อที่ส่งเสริมให้บุคคลดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นด้วยดี โดยพุทธศาสนามีหลักการว่าหากบุคคลคิดดีมีใจเป็นกุศลแล้วย่อมพูดดีและทำดีบุคคลผู้พัฒนาความคิดจิตใจของตนเองแล้วจึงเป็นผู้ดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุขและทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าได้

สรุปว่า จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มแนวคิด มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลที่แตกต่างกันซึ่งความแตกต่างที่เกิดขึ้นนั้นก็จะเป็นไปสู่นโยบายและวิธีการในการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลที่ต่างกันด้วย กล่าวคือกลุ่มแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดซึ่งเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามขั้นและขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม ในขณะที่กลุ่มแนวคิดจิตพิสัยซึ่งมุ่งอธิบายพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลโดยมองว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจ ดังนั้น ในการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลจึงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถที่จะปฏิบัติตนตามคุณธรรมจริยธรรมที่ยึดถือในวิธีการดำเนินชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยติดตัว ส่วนแนวคิดพฤติกรรมนิยมที่เน้นให้ความสำคัญกับการให้แรงเสริม ดังนั้น กลุ่มแนวคิดดังกล่าวจึงสนใจที่จะนำ

^{๒๑} ภัทรพร ศิริกาญจน, ความรู้พื้นฐานทางศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒๗-๑๒๙.

การเสริมแรงมาใช้ในการปรับพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคลสำหรับแนวคิดจิตพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคลโดยอาศัยข้อมูลจากงานวิจัยเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจก็จะให้ความสำคัญกับวิธีการกำหนดพฤติกรรมที่จะพัฒนา รวมถึงขั้นตอนและวิธีการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลให้สอดคล้องกับงานวิจัย

บรรณานุกรม

- จรีพร กาญจนการุณ. **คุณธรรมจริยธรรมและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี**. วารสารวิชาการวิทยาลัยแสงธรรมปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๒.
- เจริญ ไวรวัจนกุล. **ความเป็นครู**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ. ๒๕๓๑.
- งามตา วนินทานนท์. **ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิตามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร**. รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๓๖.
- ณรงค์ โชควัฒนา. **เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๕๒.
- ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม. ๒๕๒๐. **จริยธรรมของเยาวชนไทยรายงานการวิจัยฉบับที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทศนา เขมมณี. **การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร :เสริมสินพีเรส, ๒๕๕๖.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์ทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- ปราชัญญ์ กล้าผจญ. **คุณธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพ**. กรุงเทพมหานคร: เพลโล่การพิมพ์, ๒๕๕๔.
- ประภาศรี ศรีอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พรนพ พุกกะพันธ์. **ภาวะผู้นำและการจูงใจ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๓.
- ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน. **ความรู้คู่คุณธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ภัทรพร ศิริกาญจน. **ความรู้พื้นฐานทางศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖.
ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๔๒.

วิทย์ วิศทเวทย์และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญ, ๒๕๓๓.

วิลาศลักษณ์ ชั่ววัลลี. **จริยธรรมในเด็กและเยาวชน**.วารสารพฤติกรรมศาสตร์, ๑๕, ๒๕๕๒.

ศินาภรณ์ หู่เต็ม. **พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี**. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๒.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. **ตัวบ่งชี้การปฏิบัติงานที่เหมาะสมสำหรับการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน
โครงการและแผนงาน**. ข่าวสารวิจัยการศึกษา. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๖. ๒๕๓๙.

สุพล วังสินธุ์. **การเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ**. วารสารวิชาการ. ๓. (เมษายน ๒๕๓๔). ๒๕๓๔.

สงวน สิทธิเลิศอรุณ. **ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ . กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต,
๒๕๒๖.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรึ. **แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑, ๒๕๕๙**.

